



# FOLIUM CLASSICUM

**Nro 89**

**25.1.2016**



## Tässä numerossa:

Puheenjohtajan tervehdys	Olli Salomies	3
Act of the scribe: Transmitting linguistic knowledge and scribal practices in Graeco-Roman antiquity - tutkimusprojekti	Martti Leiwo	4
Carmen Gratulatorium 31.10.2015	Reijo Pitkäranta	5
Dialogue Form in Greek Verse Inscriptions with Some Non-inscriptional Parallels	Saara Kauppinen	6
Subjektin sijamuoto 700- ja 800-luvun toscanalaisten asiakirjojen latinassa	Timo Korkiakangas	7
Gladiaattorit kuolema ja voitto Colosseumilla - näyttely	Katja Varakas	8
Uutta kirjallisuutta	Toim. Katja Varakas	11
Kevään 2016 tapahtumia	Toim. Katja Varakas	12
Syksyn 2015 palkitut ylioppilaat	Toim. Katja Varakas	12

FOLIUM CLASSICUM, Klassillis-filologisen yhdistyksen jäsenlehti, ilmestyy kaksi kertaa vuodessa lukukausien alussa niin painetussa muodossa kuin sähköisesti yhdistyksen kotisivuillakin. Päätoimittaja: prof. Olli Salomies; toimitussihteeri: FM Katja Varakas.

KLASSILLIS-FILOLOGINEN YHDISTYS (KFY) on tieteellinen seura, jonka tarkoitus on herättää ja ylläpitää harrastusta antiikin kulttuuria kohtaan, edistää sitä koskevaa tieteellistä tutkimusta ja olla yhdyssiteenä tämän alan tutkijoiden ja harrastajien kesken. Tätä varten yhdistys järjestää esitelmä- ja keskustelutilaisuuksia, harjoittaa julkaisutoimintaa ja edistää muillakin samanlaatuisilla tavoilla antiikin tutkimista tai tuntemista.

TOIMIHENKILÖT. Yhdistyksen puheenjohtajana toimii prof. Olli Salomies (olli.salomies@helsinki.fi), varapuheenjohtajana dos. Antero Tammisto (antero.tammisto@ide.inet.fi) ja sihteerinä / rahastonhoitajana FM Katja Varakas (katja.varakas@helsinki.fi). Lisäksi hallitukseen kuuluvat prof. Mika Kajava (mika.kajava@helsinki.fi) ja dos. Anneli Luhtala (anneli.luhtala@helsinki.fi). Yhdistyksen postiosoite on Maailman kulttuurien laitos, Antiikin kielet ja kulttuurit, PL 24, 00014 Helsingin yliopisto.

YHDISTYKSEEN VOI LIITTYÄ maksamalla jäsenmaksun tilille Danske Bank FI93 80001470979064 (viite-numero 1009) ja lähettämällä osoitetietonsa sihteerille. Varsinainen jäsenmaksu on 25 euroa, opiskelijamaksu 5 euroa.

Yhdistyksen KOTISIVUT: [www.helsinki.fi/hum/kla/kfy](http://www.helsinki.fi/hum/kla/kfy)

# Puheenjohtajan tervehdys

Olli Salomies

Klassillis-filologinen yhdistys toivottaa kaikille jäsenilleen hyvää kevään alkua 2016! Yhdistyksen ohjelma muodostuu tänä keväänä perinteiseen tapaan kolmesta esitelmätilaisuudesta, jotka kaikki pidetään tiistaisin klo 18–20 päärakennuksen vanhan puolen auditoriossa III.

Tiistaina 23.2. vuosikokouksen yhteydessä yhdistyksen entinen puheenjohtaja, dosentti Anneli Luhtala pitää esitelmän aiheesta *Dionysius Thraxin kieliopin autenttisuus ja sen vaikutus antiikin kielitieteen historiaan*.

Tiistaina 22.3. Alexandra Grigorieva, PhD, pitää esitelmän aiheesta *Food in the Roman Empire: legends vs. texts*.

Grigorieva opiskeli klassillista filologiaa Moskovassa Lomonosovin valtionyliopistossa ja väitteli tohtoriksi aiheenaan ruokakirjailija Apicius. Toimittuaan samassa yliopistossa latinan, keskiajan latinan ja ruokahistorian opettajana

sekä sen jälkeen tutkijana Torontossa, Kanadassa Grigorieva valittiin v. 2014 Helsingin yliopiston tutkijakollegiumin tutkijaksi; hänen tutkimusprojektinsa on nimeltään *GASTEREA: Digital Diachronic Thesaurus of European Food Words from Antiquity to Modern Times*. Grigorieva on julkaissut kirjoja ja artikkeleita ruoasta ja viinistä, ja hän on osallistunut ensimmäisen Venäjällä toimitetun Athenaioksen edition julkaisuun.

Tiistaina 26.4. FT Seppo Heikkinen pitää esitelmän aiheesta *Klassiset ja kristilliset mallit varhaiskeskiajan kielenopetuksessa ja runoudessa*.

Heikkinen on erityisesti myöhemmän latinan ja metriikan tuntija. Hän väitteli Helsingin yliopistossa v. 2012 väitöskirjallaan *The Christianisation of Latin Metre. A Study of Bede's De arte metrica*.



Pompeilainen seinämaalauk 63–79, Praedia Julia Felix, Napolin arkeologinen museo.  
Lähde: Wikipedia Commons.

# Act of the scribe: Transmitting linguistic knowledge and scribal practices in Graeco-Roman antiquity - tutkimusprojekti

*Martti Leiwo*

Suomen Akatemia myönsi nelivuotisen rahoituksen ajalle 1.9.2015 – 31.8.2019 projektille *Act of the scribe: Transmitting linguistic knowledge and scribal practices in Graeco-Roman antiquity*. Tutkimusprojektin johtajana toimii Martti Leiwo ja sen tohtoritutkijoina ovat Hilla Halla-aho ja Marja Vierros sekä tämän hetken tohtorikoulutettavana Sonja Dahlgren.

Tutkimusajatus on laaja ja sillä on tällä hetkellä yhteistyökumppanit Berliinissä (Projekti Kreikkalaiset lainasanat koptissa, johtajanaan Sebastian Richter), Cambridgessa (Projekti Kreikka Italiassa, johtajanaan James Clackson), Osllossa (Kreikan sijamuotokehitys / edittorien korjaukset papyrologisessa tietokannassa, Joanne Stolk) sekä Sydneyssä (Kirjurillinen ammattitaito, Malcolm Choat).

Oman hankkeemme ja yhteistyökumppaneiden yhteinen konferenssi järjestetään huhtikuussa 2017 Ateenassa yhdessä Suomen Ateenan-instituutin kanssa.

Lähtökohtanamme on se, että antiikin kielten tutkimus ei ota tarpeeksi huomioon yksilöiden vaikutusta kielen kehitykseen. Kreikka ja latina on pikemminkin nähty toisaalta kivettyneinä tyylikokonaisuuksina ja toisaalta säännöllisenä historiallisena kehityksenä kieliopillisine muutoksineen. Tämän ideologian mukaan muutos on seurausta näistä kivetymistä jotenkin luonnollisena kieliopillisena äännelakievoluutiona nuorgrammaattisessa hengessä.

Vasta viimeisten parinkymmenen vuoden aikana on edistytty vauhdikkaasti, kun yksityiskohtainen tutkimus myös antiikin kielten pragmatiikasta, variaatiosta ja muutoksesta on toden teolla alkanut osittain elävien kielten tarjoaman tutkimusmallin mukaan, mutta ennen kaikkea tutkimusmenetelmien kehityttyä digitalisaation johdosta. Tämä tutkimus on kuitenkin keskittynyt lähes täysin erilaisiin kieliopillisiin lainoihin, kaksikielisyyteen ja diglossiaan, eli asioihin, joita kielikontakteissa tulee esille. Varsinaiset kielen kirjoitukseen ja kirjoittamiseen liittyvät erityispiirteet on helposti unohdettu. Onhan niin, että joku kirjoitti aina tekstit, jotka meille ovat säilyneet. Projektimme kohdistuu variaation ja muutoksen tutkimiseen keskittyen erityisesti tunnistamaan niitä kielellisiä piirteitä, jotka ovat tulosta kielen kirjoittajien omasta kompetenssista. Pyrimme tarkkaan ja yksityiskoh-taiseen analyysiin erilaisista sosiaalisista ja kielellisistä konteksteista, joissa kirjoittaja työskenteli ja miten ne ja kirjoittajan oma ammattitaito vaikuttivat kieleen. Yksinkertaistaen: voimmeko tavata yksilöitä, jotka jarruttivat kielen muutosta ja yksilöitä, jotka edistivät sitä? Tutkimuksen ohessa luomme mahdollisimman suuren kielellisesti annotoidun korpuksen dokumentaarisista papyrus- ja ruukunsirpaleteksteistä, joka valaisee kirjureiden henkilökohtaista kielellistä kompetenssia.

# Carmen Gratulatorium 31.10.2015

Reijo Pitkäranta

1) *Symposion iubilaenum in praesenti celebrat, | cum iam quinquaginta quinque annos secum habeat. | Symposion est vox Graeca Platonis et Socratis; | eam vocabulo 'Pidot' Finnice reddideris.*

(2) *Meminimus adhuc bene hanc domum opificum, | ubi ante quinque annos egimus convivium | ad honorem Symposii saeculi dimidii | frequentes huc congregati cives academici.*

(3) *Conditum est Symposion anno sexagesimo, | Linkomies cum rectoratu fungebatur maximo, | cum in Fontana di Trevi nabat Anita Ekberg, | principatum Americae cepit John F. Kennedy.*

(4) *Conditores Symposii erant illi iuvenes | huius universitatis excellentes homines, | studentes antiquitatis, quibus linguae classicae | dico Graecam et Latinam tum placebant maxime.*

(5) *Historiam Symposii longum est narrare hic, | sed de hac societate dici certe potest sic: | is est ordo studentium quo magis praecipuum | in hac universitate nullum novi alium.*

(6) *Bis in anno apparari solent festa propria: | primo vere Floralia, deinde Saturnalia, | quibus mos est hospitibus praebere spectacula | nec non cibos delicatos aliaque gaudia.*

(7) *Omnes, qui de Symposio optime sunt meriti, | et priores et qui nunc sunt, curatores maximi, | omnibus de rebus gestis miram laudem habeant | et se tantum effecisse magnopere gaudeant!*

(8) *Memoria amicorum, quos mors nobis abstulit, | servetur in corde nostro atque semper cara sit. | Dolorem diem levare dixerunt iam veteres, | quamvis saepe, an sit verum, iusto iure dubites.*

(9) *Restat, ut huic unioni lustrorum iam undecim | tota mente gratulemur publice et privatim, | atque simul exoptemus futura decennia | ut sint se*

*semper Symposio fausta et felicia!*

(1) Symposionin riemujuhlaa parast'aikaa viete-tään, | viisikymmenviisi vuotta kun on sillä pe-rässään. | Kreikan sana 'Symposion' Platonin ja Sokrateen, | meille ilmaisulla 'Pidot' oikein suomennettaneen.

(2) Tämän talon yhä vielä varsin hyvin muis-tamme: | tänne viisi vuotta sitten suuntasimme kulkumme. | Symposion silloin ehti viiteen vuo-sikymmeneen, | civikset siis kokoontuivat juhlaan akateemiseen.

(3) Symposion perustettiin vuonna kuusikym-mentä, | Linkomies kun rektorina näytti suuret kykynsä, | Fontana di Trevin vesiss' kylpi Anita Ekberg, | Amerikan johtovallan otti John F. Kennedy.

(4) Symposionin ideoivat eräät nuoret klassikot, | joilla yliopistossa hyvin meni opinnot, | joita suu-ret muinaismuistot sekä kielet antiikin, | kreikka niin kuin latinakin, kiinnostivat varsinkin.

(5) Symposionin historiaa ei voi tässä kertoa, | se vain tuosta yhteisöstä voidaan hyvin sanoa, | että ainejärjestöä, joka on sen vertainen, | koko yli-opistosta toista minä tunne en.

(6) Kaksi kertaa joka vuosi järjestetään juhla: | kevään tullen Floralia, sitten Saturnalia; | niissä vieraat ilomielin näytelmiä seuraavat, | hyvää ruo-kaa syödä saavat sekä muutoin nauttivat.

(7) Symposionin tehtävissä kaikki ansioituneet, | jotka niitä nyt tai ennen hyvin ovat hoitaneet, | tekemistään urotöistä suuren maineen niittä-kööt | sekä aikaansaannoksiaan riemumielin kiit-täkööt!

(8) Niiden muisto, jotka meiltä kuolema on riis-tänyt, | olkoon aina mielessämme arvokkaana säilynyt. | Aika kyllä murheen poistaa, ennen muoin sanottiin, | vaikka joskus epäilemme, onko tämä aina niin.

(9) Siispä tälle yhteisölle yhdentoista lustrumin | onnea nyt toivokaamme kaikki täysin sydämin! | Kunpa uudet kymmenvuodet menestystä toisi-vat, | jotta symposionilaiset aina hyvin voisivat!

# Dialogue Form in Greek Verse Inscriptions with Some Non-inscriptional Parallels

*Saara Kauppinen*

Tutkimus käsittelee dialogimuotoa kreikan-kielisissä piirtokirjoitusepigrammeissa. Käsiteltävissä runoissa, joista valtaosa on hautatekstejä, on vähintään kaksi puhujaa kussakin. Tutkimuksessa tarkastellaan dialogiepigrammien kommunikaatorakenteita ja selvitetään, ketkä runoissa puhuvat, miten puhujat identifioidaan, miten puhujat implikoidaan yleisölle (eli miten lukija tai kuulija tiesi, että puhuja vaihtuu), millaisin kielellisin keinoin vuorojako on merkitty, sekä miten vuorot erotellaan toisistaan ja toisaalta kytketään esimerkiksi kysymys ja vastaus yhteen.

Tutkimuksessa on luotu typologia jonka mukaan epigrammit jaetaan kolmeen eri kategoriaan eli ns. tyyppin jotka perustuvat kukin vuoroparijolle. Yleisin vuoropari on kysymys – vastaus –pari, mutta runoissa esiintyy myös joitakin muita, kuten tervehdyspareja. Dialogiepigrammeissa on joko yksi vuoropari (tyyppi tai kategoria 1), useita vuoropareja (2) tai pitkiä, narratiivisia tekstiyksikköjä jotka eroavat vuoroparirakenteista, mutta joissa on niiden elementtejä (3).

Kunkin kategorian puitteissa tarkastellaan esimerkkien avulla sellaisia kielellisiä tekijöitä kuin puhuttelut, imperatiivit ja partikkelit, ja niiden roolia keskustelun rakentamisessa. Kutakin typologian kategoriaa variantteineen käsitellään erikseen, ja piirtokirjoitusepigrammeja verrataan myös ns. kirjallisiin epigrammeihin eli runoihin, joita ei ole laadittu ensisijaisesti tai ollenkaan monumenttia varten. Näin tarkastellaan kielellisten elementtien lisäksi myös piirtokirjoitusten ja ns. kirjallisten epigrammien välisiä molemminsuuntaisia vaikutteita ja epigrammigenren yleisempää kehitystä. Myös runojen reseptio ja mahdolliset esitystilanteet ja ääneen lukeminen ovat esimerkkien kautta esillä.

Epigrafiikan metodeihin yhdistetään lingvistiikan, etenkin pragmatiikan lähestymistapoja. Piirtokirjoitusepigrammien ja ns. kirjallisten epigrammien vertaaminen kommentoi kirjallisuushistoriallista keskustelua, ja koska tutkimuksen materiaali painottuu roomalaisajalle, on tutkimus luontevaa jatkoa käynnissäolevalle epigrammitutkimukselle, jossa on valotettu runoutta arkaaisella, klassisella ja hellenistisellä ajalla.

*Saara Kauppinen väitöstilaisuus järjestettiin perjantaina 18.12.2015 Helsingin yliopistossa.*

# Subjektin sijamuoto 700- ja 800-luvun toscanalaisten asiakirjojen latinassa

*Timo Korkiakangas*

Klassisessa latinassa subjektin sijamuoto oli nominatiivi ja suoran objektin akkusatiivi. Myöhäislatinassa akkusatiivia alettiin käyttää myös subjektin sijana. Tämä tutkimus selvittää varhaiskeskiaikaisen asiakirjakorpuksen avulla, miten klassisen latinan nominatiivi–akkusatiivi-perustainen sijamerkintäjärjestelmä muuttui vähitellen semanttisesti motivoituneeksi aktiivi–inaktiivijärjestelmäksi. Semanttisessa sijamerkinnässä nominatiivi erikoistuu merkitsemään kaikkia argumentteja, jotka ovat semanttiselta rooliltaan agentteja, ja akkusatiivi argumentteja, jotka ovat rooliltaan patientteja. Huolimatta järjestelmän semanttisuudesta myös syntaktisten tekijöiden oletetaan vaikuttavan sijamerkintään. Tutkin, mitkä semanttiset ja syntaktiset muuttujat näyttävät parhaiten selittävän subjektin sijamuodon kussakin Late Latin Charter Treebankin (LLCT) subjekti–finiittiverbi-yhtymässä. LLCT on latinankielisten asiakirjatekstien annotoitu korpus (n. 200 000 sanaa), joka sisältää 519 asiakirjaa Toscanasta Italiasta vuosilta 714–869 jKr. Tutkimuksen perusteella LLCT:n latinassa vallitsi semanttisesti motivoitunut sijamerkintäjärjestelmä niissä taivutusluokissa, joissa oli säilynyt morfonologinen ero nominatiivi- ja akkusatiivipohjaisten muotojen

välillä: tarkoitteeltaan elottomat subjektit esiintyvät useammin akkusatiivissa kuin tarkoitteeltaan elolliset, agenttiiviset subjektit. Vastaavasti epäakkusatiivisten rakenteiden SO-subjektit ovat useammin akkusatiivissa kuin epäergatiivisten ja transitivisten rakenteiden A/SA-subjektit. Tutkittuja semanttisia muuttujia näyttää yhdistävän se, kuinka vahvasti subjekti kontrolloi predikaattiverbin ilmaisemaa tilaa tai toimintaa. Myös syntaktiset tekijät näyttävät vaikuttavan LLCT:n subjektien sijajakaumaan. Esimerkiksi välittömästi ennen predikaattiverbiä sijaitsevista subjekteista nominatiivi on erityisen yleinen. Predikaattiverbiä edeltävä asema on SV(O)-kielessä subjektin kanoninen asema, jossa dependenssietäisyytenä mitattu syntaktinen kompleksisuus on minimissään ja verbin ja sen argumenttien välinen koheesio vahvimmillaan. Tällainen ympäristö sallii oletettavasti tunnusmerkittömästä tunnusmerkkiseksi muuttuneen nominatiivin realisoitumisen. Subjektin verbaaliprosessiin kohdistama kontrolli (semanttinen muuttuja) ja verbin sekä sen argumenttien välinen koheesio (syntaktinen muuttuja) näyttävät sulautuneen osittain yhteen.

*Timo Korkiakangas väitteli perjantaina  
15.1.2016 Helsingin yliopistossa.*

# Gladiaattorit kuolema ja voitto Colosseumilla - näyttely

Katja Varakas

Espoon kaupungin museossa (KAMU) on esillä maaliskuun loppulle (26.9.2015–27.3.2016) italialaista tuotantoa oleva näyttely, jossa esitellään monipuolisen esineistön kautta gladiaattoreita – antiikin supersankareita. Näyttelyesineistö on koottu Colosseumin, Napolin sekä Bolognan museoista. Näyttelyn yhteyteen on myös tuotettu runsaasti oheisohjelmaa, yleisöopastuksia esimerkiksi *Amor et violentia opastus (K18)*, syksyllä 2015 toteutuneet yleisöluennot sekä lapsille suunnattua erikoisohjelmaa. Näyttelykeskus WeeGeen ensimmäisessä kerroksessa sijaitsevien näyttelysalien esineistö on jaettu neljän teeman mukaisesti: Rooman valtakunta, Colosseum, gladiaattorit ja areena. Näyttelyn yhteydessä on julkaistu vuonna 2013 saksan- ja englanninkielinen näyttelykirja *Gladiators and the Colosseum - Heroes and Architecture in the Service of the Powerful*.



Muutaman tarkoin valitun näyttelyesineen ympärille on saleihin rakennettu kokonaisuus, joka valottaa gladiaattori-näytösten ja taisteluareenoiden ohella laajemminkin roomalaista yhteiskuntaa näytösten varhaisvaiheista 4. vs. eKr. aina viimeisiin eläintaiseluihin rapistuneella Colosseumilla vuonna 523. Näyttelyn teemaan johdatellaan

pehmeästi seinälle heijastetulla esityksellä Rooman valtakunnan kehityksestä ja sen historiallisista vaiheista. Esitys herättää tavanomaisuudestaan huolimatta ajatuksia ja positiivista keskustelua kävijöiden keskuudessa. Näyttelysaleissa korostuvatkin audiovisuaalinen materiaali ja varsin seikkaperäiset näyttelytekstit.

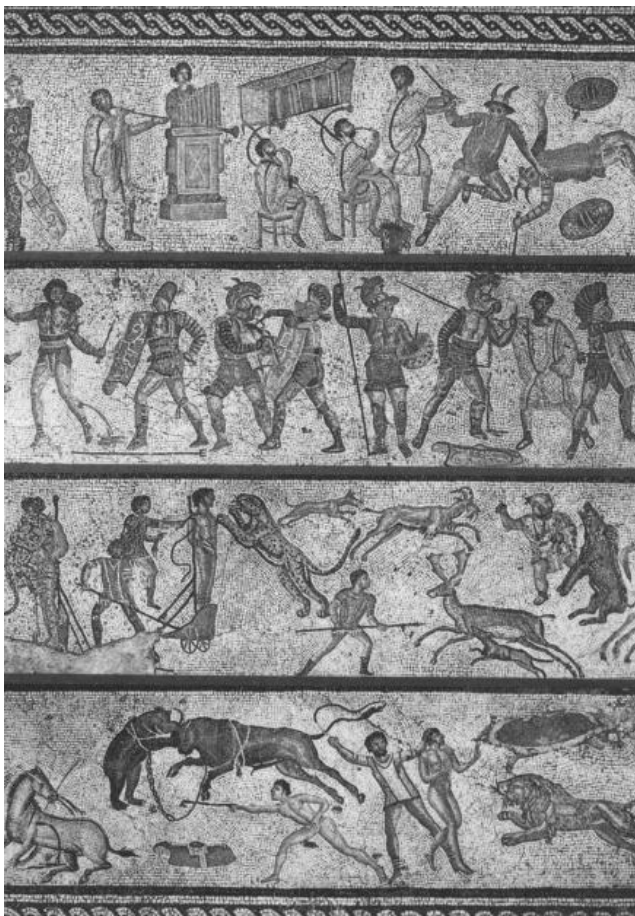
Gladiaattoritaisteluja oli järjestetty pitkään jo ennen Colosseumin valmistumista Rooman valtakunnan eri osissa. Näytösten kulta-aika ajoittuu gladiaattoreiden tunnetuimman näyttämön rakentamisen aikoihin 100–200-luvulle. Espoon näyttelyn itseoikeutettu tähti gladiaattoreiden ohella on siis Colosseum. Massiivisen ja toisaalta hyvin elegantin rakennuksen rakennusaika - vain kymmenisen vuotta - hämmästyttää. Näyttelysalissa esitellään perusteellisesti Colosseumin rakennusvaiheita ja -tekniikoita. Kuvat, filmit ja rakennusosat pakottavat pohtimaan rakennuksen mitta-kaavaa (4 kerrosta; korkeus 52 m; pituus 188 m; leveys 152 m ja katsomon kapasiteetti 55 000 henkeä) ja sen symbolista arvoa. Vuonna 80 valmistunut amfiteatteri rakennettiin suolle, ja sitä pidetään roomalaisen suunnittelun ja rakennustekniikan taidonnäytteenä.

Ensimmäistä kertaa Italian rajojen ulkopuolelle on matkannut Colosseumin rakennusosia. Huomio kiinnittyy fragmentaarisiin rakennuselementteihin ja veistosjalustoihin mm. kaidefragmentteihin 200-luvulta. Käsiyöläisiä jo Augustuksen kaudella innoittaneet luontoaiheet ja kasviornamenttiikka pääsevät esimerkiksi oikeuksiinsa marmorisessa krokotiilinpääkaidefragmentissa.





Sestertius, Altes Museum Berliini. Lähde: Wikipedia Commons.



Gladiaattoritaisteluja esittävä mosaiikki 1.vs jKr. Jamahiriya Museum, Tripoli, Libya. Lähde: Wikipedia Commons.

Colosseumin sisätilojen koristelu olikin runsas. Suosittuja kuva-aiheita olivat juuri kasvit, runsaudensarvet, metsästyskohtaukset, delfiinit, sfinksit ja linnut. Mielenkiintoinen on myös näytteille asetettu fragmentaarinen tiili, jossa voi havaita hennon leiman. Leimassa on teksti, jossa todetaan: *Op(us) dol(iare) ex pr(aediis) Augg(ustorum) | nn(ostrorum) [f]g(linis) Fa= | orian(is) Calp(etani) Crescent(is)*. Leima paljastaa työpajan, jossa tiili on valmistettu, työpajan omistajan sekä tiilen valmistamisen keisarillisessa valvonnassa noin vuosina 198–211.

Areenat tarjosivat näyttämön gladiaattori-näytöksille, eläintaisteluille ja esimerkiksi Colosseumilla myös meritaistelunäytöksille. Näytännöissä taistelevat gladiaattorit olivat puolestaan pääsääntöisesti sotavankeja, orjia tai rikoksentekejiä. *Ad gladium* - tuomittu kohtasi lähes varman kuoleman. Hieman onnekkammat tuomittiin *ad ludum* ja he saivat gladiaattorikouluissa ammattimaista ohjausta taistelutaitoihin.

Etenkin nuoret näyttelykävijät olivat ihastuneita näyttävästi kertovilla kuvaohjelmilla koristeltuihin gladiaattoreiden varustuksiin. Esillä onkin mm. Napolin arkeologisesta museosta lainattu pronssikypärä ja säärisuojat. Lisäksi näyttelyteksteissä kerrotaan laveasti gladiaattoreiden elämästä kohalotovereiden parissa, heidän ravitsemuksesta sekä terveydenhuollosta. Pienesineistön joukossa on myös lääkintävälineitä, kuten lusikka, pinsetit ja spatula.

Gladiaattoreiden ansaitsemasta suuresta suosioista kansan keskuudessa kertovat myös näyttelyssä gladiaattoreita esittävät pienoisveistokset sekä gladiaattoriaiheiset öljylamput. Raskaasti aseistautunut pronssinen gladiaattoriveistos suojanaan silmikkokypärä ja kilpi, oli lapsen leluna tai matkamuistona suosittu myyntiartikkeli terrakotasta valmistettujen vastineiden ohella.

Gladiaattorinäytökset olivat kansan ja eliitin huvia, mutta kallista ja varsin vaativia to-  
teuttaa. Onkin sopivaa, että näyttely kertoo  
taistelijoiden ohella näytäntöjen järjestäjistä  
ja sponsoreista sekä kaikista niistä lukuisista  
näytöksiä organisoivista tahoista, jotka ta-  
kasivat toiminnallaan sujuvat näytännöt.  
Yksityisestä julkiseksi ja monipäiväiseksi  
spektaakkeleiksi muodostuneiden näytäntö-  
jen alkuperä on liitetty kreikkalaisiin, etrus-  
keihin ja erityisesti hautajaisten yhteyteen.

Varmuudella tiedetään, että ensim-  
mäinen kolmen gladiaattorin taistelu käytiin  
vuonna 261 eKr. edesmenneen Brutus Pe-  
ran kunniaksi. Gladiaattoritaistelujen histo-  
riassa vuonna 65 eKr. Julius Caesarille



Gladiaattoria esittävä pronssiveistos, keisariaika,  
Bologna, Museo Civico Archaeologico, Inv. ROM  
1096. Lähde: [www.espoonkaupunginmuseo.fi/fi-FI/KAMU\\_WeeGee/Nayttelyt\\_ja\\_tapahtumat/KAMUn\\_tapahtumat/Gladiaattorit\\_yleisoohjelma](http://www.espoonkaupunginmuseo.fi/fi-FI/KAMU_WeeGee/Nayttelyt_ja_tapahtumat/KAMUn_tapahtumat/Gladiaattorit_yleisoohjelma)

myönnettiin oikeus pitää näytäntö, johon  
osallistui peräti 320 taistelevaa gladiaattori-  
paria. Hänen kuolinvuonna 44 eKr. näytän-  
töjen kustannukset kustansi ensimmäistä  
kertaa senaatti.

Gladiaattorit kuolema ja voitto Colos-  
seumilla on moderni ja kompakti näyttely.  
Näyttelyarkkitehtuuri tukee esineistön esil-  
lepanoa keskittyen vain olennaiseen. Gladi-  
aattorit esitetään useasta näkökulmasta. Mi-  
nun jakamattoman huomioni varasti kui-  
tenkin Colosseum, joka yhä edelleen seisoo  
Roomassa paikallaan ja toimii nykyisin mitä  
erilaisimpien näytösten näyttämönä.



Gladiaattorin kypärää esittävä öljylamppu, Mu-  
seum het Valkhof (Hollanti). Lähde: Wikipedia  
Commons.

# Uutta kirjallisuutta

*Koonnut Katja Varakas*

## Alkuperäistekstien suomennoksia

Augustinus: *Opetuksia rakkaudesta*. Suom.  
Timo Nisula, Kirjapaja 2016.

## Tietokirjallisuutta

Jaakko Hämeen-Anttila, Heli Hieta: *Kuninkaiden kirja*. Otava 2016

Maijastina Kahlos: *Rooman viimeiset päivät*.  
Otava 2016.

Maria Salonen: *Axel Munthen jäljillä*. Avain  
kustannus 2016.

*Tullius noster, Kirjoituksia Cicerosta*. Toim.  
Kalle Knaapi, Veli-Matti Rissanen &  
Minna Seppänen. Faros-kustannus  
Oy, Turku 2015.

## Romaanit ja jännitys

Robert Harris: *Diktaattori*, Otava 2016.

## Suomalaistutkijoiden kansainvälisiä monografiaaioita

Saara Kauppinen: *Dialogue form in Greek verse  
with some non-inscriptional parallels*. Uni-  
versity of Helsinki 2015.

Timo Korkiakangas: *Subject case in the Latin of  
Tuscan charters of the 8<sup>th</sup> and 9<sup>th</sup> centuries*.  
University of Helsinki 2016.

Marttiina Fränti-Pitkäranta:

*Mittayksiköistä, maa-alojen mitoista ja  
arkkitehtonisista mittasubteista antiikin  
Roomassa: Metrologis-terminologinen tut-  
kielma latinankielisten lähteiden ja arkeolo-  
gis-arkkitehtonisen kuva-aineiston pohjalta*.  
Helsingin yliopisto, Helsinki 2016.



*Mahdollisista puutteista tai tulossa olevista kirjoista pyydetään ilmoittamaan Folium Classicumin toimitussihteerille Katja Varakalle (katja.varakas@helsinki.fi).*

## KEVÄÄN 2016 TAPAHTUMIA

### KFY:n kokoukset

Ti **23.2.** klo 18 vuosikokouksen yhteydessä dos. Anneli Luhtala (HY): *Dionysius Thraxin kieliopin autenttisuus ja sen vaikutus antiikin kielitieteen historiaan.* Helsingin yliopiston päärakennus, aud. III (Unioninkatu 34), Helsinki.

Ti **23.3.** klo 18 PhD Alexandra Grigorieva (Helsingin yliopiston tutkijakollegium) : *Food in the Roman Empire: legends vs. texts.* Helsingin yliopiston päärakennus, aud. III (Unioninkatu 34), Helsinki.

Ti **26.4.** klo 18 FT Seppo Heikkinen pitää esitelmän aiheesta *Klassiset ja kristilliset mallit varhaiskeskiajan kielenopetuksessa ja runoudessa.* Helsingin yliopiston päärakennus, aud. III (Unioninkatu 34), Helsinki.

### Muita tilaisuuksia

To **4.2.** klo 17–19 **Studia Generalia:** *Ihmiskunta liikkeessä.* Useita luennoitsijoita. Porthania luentosali I (Yliopistokatu 3). [http://www.avoin.helsinki.fi/studiageneralia/kevat\\_2016.htm](http://www.avoin.helsinki.fi/studiageneralia/kevat_2016.htm)

Ti **23.2.** klo 18.15 fil.yo. Mia Meri: *Amenhotep II:n ja Seti I:n hautojen pöytäkirjojen kuva-aiheen kehitys.* Suomen egyptologisen seuran tilaisuus. Tieteiden talo, juhlasali (Kirkkokatu 6, 00170 Helsinki).

To **10.3.** klo 17–19 **Studia Generalia:** *Jaakko Hämeen-Anttilan ilta.* Useita luennoitsijoita. Porthania luentosali I (Yliopistokatu 3). [http://www.avoin.helsinki.fi/studiageneralia/kevat\\_2016.htm](http://www.avoin.helsinki.fi/studiageneralia/kevat_2016.htm)

Ti **26.4.** klo 18.15 FT Patricia Berg: *Amarna-kirjeet ja muinainen diplomatia.* Suomen egyptologisen seuran tilaisuus. Tieteiden talo, juhlasali (Kirkkokatu 6, 00170 Helsinki).

Ma **9.5.** klo 18.00 Dos. Leena Pietilä-Castrén esitelmöi *Kreikkalaisten tärkeimmät kulttipaikat.* Ateenan-instituutin ystävät ry:n esitelmätilaisuus. Tieteiden talo Sali 505 (Kirkkokatu 6, 00170 Helsinki).

Muita tilaisuuksia ja kollokvioita, kongresseja sekä symposiumeja koskeviin ohjelmatietoihin saattaa tulla muutoksia *Foliumin* painatuksen jälkeen.

## Syksyllä 2015 palkitut ylioppilaat

### Latinan laajempi oppimäärä

*Ei kirjoittaneita*

### Latinan lyhyen oppimäärän *laudatur*

Santeri, Ville Ruuskanen

Lahden yhteiskoulun lukio

### Latinan lyhyen oppimäärän *eximia cum laude approbatur*

Joonas, Eino, Artturi Alanen

Lahden yhteiskoulun lukio

Juulia, Katariina Mäyrä

Lahden yhteiskoulun lukio

Kiti, Äellen, Loviisa Kainulainen

Helsingin normaalilyseo

Iina, Petronella Ryyänen

Helsingin normaalilyseo